

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ЕКОНОМІКА ДОВКІЛЛЯ І ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до виконання курсової роботи
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Економіка довкілля і природних ресурсів»
денної форми навчання

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри економіки,
обліку і оподаткування
Протокол №9
від 05.06.2023 р.

Чернігів 2023

Економіка довкілля і природних ресурсів. Методичні вказівки до виконання курсової роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» освітньої програми «Економіка довкілля і природних ресурсів» денної форми навчання / Укладачі: Мініна О.В., Дерій Ж.В., Шадура-Никипорець Н.Т. – Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2023. – 20 с.

Укладачі: Мініна Оксана Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент
Дерій Жанна Володимирівна, доктор економічних наук, професор
Шадура-Никипорець Наталія Тимофіївна, кандидат економічних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Дерій Жанна Володимирівна, завідувач кафедри економіки, обліку і оподаткування, доктор економічних наук, професор

Рецензент: Клименко Тетяна Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування НУ «Чернігівська політехніка»

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1 ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	6
2 ВИМОГИ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ	8
2.1 Вимоги до змісту та структури курсової роботи.....	8
2.2 Вимоги до оформлення курсової роботи.....	9
2.3 Вимоги до рівня унікальності курсової роботи.....	13
3 ПОРЯДОК ЗАХИСТУ ТА ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	15
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	17
Додаток А	18
Додаток Б.....	20
Додаток В	21

ПЕРЕДМОВА

Раціональне використання природних ресурсів та збереження довкілля вимагає впровадження ефективних економічних механізмів управління цими процесами, використання мало- і безвідходних технологій, ефективних систем і засобів контролю за збереженням ресурсів і захистом довкілля від забруднення. Головною умовою успіху тут є якісна освіта фахівців відповідного напрямку.

Економіка довкілля і природних ресурсів – це міждисциплінарна наука, яка вивчає проблеми оптимізації взаємодії виробничої діяльності суспільства з довкіллям. Метою її вивчення є одержання та використання нових знань і практичних навичок у галузі економічного регулювання процесів використання природних ресурсів та охорони довкілля.

Однією з форм самостійного вивчення дисципліни є виконання курсової роботи. Дані вказівки призначені для надання методичної допомоги здобувачам вищої освіти при виконанні цієї форми індивідуальної самостійної роботи.

Курсова робота з дисципліни «Економіка довкілля і природних ресурсів» є профільною у підготовці магістрів даного напрямку і являє собою самостійне та логічно завершене дослідження, пов'язане з вирішенням завдань того виду (видів) діяльності, до яких готується магістрант.

Курсова робота повинна містити глибоке теоретичне осмислення актуальної еколого-економічної проблеми за напрямом дослідження, а також обґрунтований проект практичного її розв'язання, виконаний на основі ретельно проведеного аналізу діяльності конкретного підприємства, функціонування галузі, регіону або країни в цілому.

Метою курсової роботи є формування у магістрантів загальноосвітніх та професійних компетенцій відповідно до вимог освітньо-професійної програми «Економіка довкілля і природних ресурсів» з урахуванням особливостей і завдань професійної діяльності випускника.

Магістрант має набути навички правильної постановки проблеми та обґрунтування її актуальності, формулювання мети і завдань дослідження, побудови логічного плану і оптимальної структури, роботи з літературними джерелами та статистичною інформацією, аналізу та оцінки різних аспектів діяльності організації, обґрунтування власних узагальнень, висновків і пропозицій.

Основними завданнями курсової роботи є:

- вивчення (або поглиблення) та узагальнення теоретико-методологічних засад з обраного напрямку дослідження;
- виявлення та формулювання актуальних наукових проблем, що вимагають поглиблених професійних знань в області економіки довкілля та природних ресурсів;
- використання методів та інструментів проведення досліджень, виходячи з цілей конкретного дослідження та аналіз їх результатів;
- вибір та оцінка альтернативних підходів до вирішення визначених проблем;
- обґрунтування запропонованих рішень з використанням ситуаційного аналізу;

- розробка організаційно-управлінських моделей процесів, явищ та об'єктів, оцінка та інтерпретація результатів;

- пошук, збір, обробка, аналіз та систематизація інформації з теми дослідження;

- підготовка оглядів, звітів та наукових публікацій з теми дослідження;

- підготовка доповіді та наочних матеріалів, що передають основний зміст роботи і пропозиції автора з подальшим їх публічним захистом.

Повнота й особливості реалізації цих завдань залежать від напряму дослідження, обраної галузі, обраного ієрархічного рівня дослідження, сфери діяльності об'єкта дослідження та його специфічних рис.

Курсова робота має:

- відображати теоретичний і науково-дослідний характер розв'язуваних завдань;

- відрізнитися логічністю, аргументованістю, лаконізмом, чітким і ясним викладом матеріалу, достовірністю фактів;

- відображати вміння магістранта користуватися раціональними прийомами пошуку, відбору, обробки та систематизації інформації, здійснювати її перевірку;

- відповідати найважливішій вимозі до курсової роботи – мати наукову достовірність, об'єктивність змісту досліджуваного матеріалу;

- виявляти високий рівень професійної ерудиції магістранта, його методичну підготовленість, володіння навичками і вміннями майбутньої професійної діяльності;

- бути правильно оформленою (чітка структура, завершеність, правильне оформлення бібліографічних посилань та списку літератури, акуратність виконання, відсутність орфографічних помилок тощо).

1 ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Виконання курсової роботи можна поділити на *три етапи*: підготовчий, основний та заключний, кожний з яких складається з ряду дій.

Підготовчий етап передбачає:

- визначення напрямку дослідження;
- вибір об'єкта дослідження;
- вибір теми дослідження;
- затвердження теми дослідження;
- складання та погодження плану роботи;
- складання та погодження графіка виконання курсової роботи.

Основний етап включає:

- підбір та обробку інформаційних джерел;
- проведення досліджень;
- написання курсової роботи;
- оформлення курсової роботи;
- перевірку курсової роботи на плагіат;
- передачу курсової роботи керівнику для перевірки.

Заключний етап передбачає:

- отримання оцінки керівника;
- підготовку до захисту роботи;
- публічний захист курсової роботи.

Тема курсової роботи повинна бути актуальною, мати теоретичне і прикладне значення, відповідати сучасному стану та перспективам розвитку економічної науки і господарської практики.

При визначенні теми курсової роботи важливо врахувати знання здобувача в обраній сфері, попередні дослідження, наявність власних творчих задумів, виступи на наукових конференціях. Слід також враховувати не лише її актуальність в науковому та практичному аспектах, але і наявність літературних джерел.

Магістрант самостійно вибирає тему згідно запропонованої тематики (орієнтовний перелік тем курсових робіт подано в додатку А) та погоджує її з науковим керівником. Також здобувач може запропонувати власну тему з необхідним обґрунтуванням її дослідження. Вибір теми при цьому здійснюється на підставі таких критеріїв: актуальність, новизна, перспективність, відповідність профілю навчання та тематичній спрямованості науково-дослідної роботи кафедри.

Обираючи тему, слід враховувати можливість одержання відповідних матеріалів (планових, звітних, статистичних), проведення власних спостережень, розрахунків, експериментів, наявність літературних джерел, власні напрацювання. Обов'язковою вимогою до курсової роботи є її корисність і практична цінність.

Визначення **предмета дослідження** курсової роботи здійснюється, виходячи з наукових інтересів магістранта, тематики наукових досліджень кафедри, замовлень підприємств тощо.

Курсова робота може виконуватися з використанням таких **підходів**:

1. Територіальний.

2. Галузевий.
3. Територіально-галузевий.
4. Виробничий.

Згідно *територіального підходу* наукові дослідження проводяться в площині впливу визначених дослідником економічних, екологічних та соціальних факторів на територію, оцінки території, сталості її розвитку.

Згідно *галузевого підходу* наукове дослідження базується на визначенні впливу функціонування галузі на довкілля та розробці заходів щодо удосконалення стану обраної галузі, стратегії її розвитку та зменшення її деструктивного впливу на природу і суспільство.

Поєднання галузевого і територіального підходу дає можливість виконавцю дослідити еколого-економічні аспекти функціонування галузі в межах окремої території та використання певного виду ресурсів у її межах.

Згідно *виробничого підходу* аналізується діяльність виробничого підприємства та його вплив на довкілля, на основі чого розробляються заходи по зменшенню деструктивного впливу на довкілля.

Наукові дослідження можуть бути проведені на таких *ієрархічних рівнях*:

- мікроекономічний (рівень господарської одиниці: підприємства, організації, установи);
- мезоекономічний (рівень області);
- макроекономічний (рівень країни в цілому).

Чітке усвідомлення необхідності коректного поєднання підходу з ієрархічним рівнем дасть змогу магістранту результативно провести дослідження, розкрити обрану тему та розробити необхідні дієві заходи відносно свого предмета дослідження.

Об'єкт дослідження визначається відповідно до мети та конкретних завдань, що мають бути розв'язані в процесі дослідження. *Об'єкт* – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію і обрані для вивчення. *Предмет* – це те, що міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження, як категорії наукового процесу, співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, котра є предметом дослідження. Саме на нього має спрямовуватися основна увага магістранта.

Мета роботи повинна бути тісно пов'язана з її назвою. На основі сформульованої мети здобувач має визначити *основні завдання*, які необхідно розв'язати в процесі виконання курсової роботи. Завдання повинні конкретизувати мету роботи, а їх визначення мають бути пов'язаними з назвами підрозділів.

Після обрання теми курсової роботи повинна відбутися настановча консультація з науковим керівником. Під час цієї консультації визначаються загальні вимоги до роботи, порядок її виконання, орієнтовний план, основна література та інші джерела, які підлягають вивченню, терміни підготовки першого варіанту роботи, перевірки його науковим керівником, внесення здобувачем змін після перевірки, оформлення роботи і подачі її для захисту. Після цього здобувач постійно користується консультаціями наукового керівника відповідно до визначеного ним графіку.

2 ВИМОГИ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1 Вимоги до змісту та структури курсової роботи

Загальними вимогами до викладення матеріалу курсової роботи є чіткість побудови, логічна послідовність, переконлива аргументація, точність у визначеннях, конкретність у викладенні результатів роботи та доведеність висновків.

Основними вимогами до змісту виконуваної роботи є:

1. Актуальність теми.
2. Достатній теоретичний рівень.
3. Дослідницький характер.
4. Наявність у роботі достатньої кількості аналітичного матеріалу.
5. Практична спрямованість.

Структура курсової роботи, під якою розуміється порядок komponування окремих частин роботи, має відповідати темі дослідження, мати чітку логіку поєднання теоретико-методичної, аналітичної та практичної частин.

Курсова робота повинна містити вступ, теоретичну, аналітичну, проектну частини (розділи), висновки та пропозиції, список використаних джерел та додатки. Доцільно ділити частини (розділи) на підрозділи. Кожна частина (розділ) є складовим елементом теми, а підрозділи – елементом розділу. Тому назви теми роботи, її розділів та підрозділів не повинні співпадати.

У **вступі** дається наукове обґрунтування актуальності і значення обраної теми; формулюються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження; наводиться перелік застосованих методів дослідження.

Перший (теоретико-методичний) розділ структурно складається з 3-4 підрозділів. У ньому слід розкрити стан теоретичних напрацювань з обраної теми, проаналізувати різні аспекти та існуючі погляди (у тому числі власні), виявити невирішені проблеми, які потребують розв'язання в теоретичному, методичному та прикладному плані.

У даному розділі необхідно приділити увагу викладенню методик аналізу визначених проблем, які будуть використовуватись у наступних частинах роботи. Автор має продемонструвати свою обізнаність із сучасними методами аналізу і на основі їх критичного огляду обґрунтувати вибір найпридатнішого для обраного напрямку дослідження.

У **другому (аналітичному) розділі** магістрант повинен виконати ґрунтовний аналіз фактичного стану досліджуваної проблеми на обраному ієрархічному рівні дослідження та з використанням одного з вище описаних підходів.

Розділ повинен бути максимально насиченим фактичною інформацією (таблиці, графіки, діаграми, схеми), що відображають відповідні результати діяльності (тенденції розвитку) об'єкта дослідження за останні 5 років.

Розділ має складатися з 3-4 підрозділів та завершуватися оцінкою одержаних результатів (останній підрозділ).

Третій (практичний) розділ має містити обґрунтовані пропозиції магістранта, спрямовані на досягнення мети, поставленої у вступі курсової роботи. Структурно розділ вміщує 3-4 підрозділи.

Розробки та рекомендації мають базуватися на фактичних матеріалах об'єкта дослідження та на результатах аналізу, проведеного в другому розділі курсової роботи. Магістрант повинен розкрити зміст запропонованих заходів, що спрямовані на підвищення ефективності функціонування об'єкта дослідження в цілому, обґрунтувати їх вплив на діяльність підприємства, галузі, регіону, країни в аспекті теми, що досліджується. Якщо дослідження пов'язане з розробкою моделі, то необхідно проаналізувати ефективність її застосування відносно об'єкта дослідження та розробити прогноз показників діяльності підприємства, функціонування галузі, рівня розвитку регіону або країни в цілому.

Однією з ознак високої якості курсової роботи є застосування економіко-математичних методів і моделей та комп'ютерних засобів як під час аналізу, так і при обґрунтуванні запропонованих заходів.

Висновки є завершальною частиною курсової роботи. Цей розділ містить стислий виклад актуальності теми, зроблених оцінок та узагальнень під час аналізу, підсумки досліджень, що були проведені в роботі з акцентом на рекомендаціях і пропозиціях, їх значущості та економічної ефективності для об'єкта дослідження. Ознайомлення з текстом висновків має сформувати у читача уявлення про ступінь досягнення автором курсової роботи поставленої мети і реалізації завдань.

Розділ «**Список використаних джерел**» містить складений за чинними правилами перелік використаних при виконанні курсової роботи літературних джерел.

У **додатки** виносяться вся інформація допоміжного характеру, що представлена у текстовій, табличній, графічній формі або у вигляді форм первинної статистичної звітності і не увійшла до складу основної частини, акти про впровадження у виробництво, інші матеріали, які допомагають більш повно і докладно розкрити задум та шляхи реалізації роботи.

Орієнтовна структура курсової роботи представлена в додатку Б.

Курсова робота повинна мати обсяг 25-30 сторінок друкованого тексту.

2.2 Вимоги до оформлення курсової роботи

При оформленні курсової роботи слід дотримуватися певних вимог:

- робота має бути написана українською мовою;
- текст роботи розміщується з одного боку аркуша формату А-4 і обмежується полями (20 мм з усіх сторін);
- перший аркуш роботи – титульний (приклад оформлення – див. додаток В), другий – зміст, далі – вступ, текст роботи, висновки, список використаних джерел, додатки (за наявності);
- робота повинна мати наскрізну нумерацію, першою є титульна сторінка, проте номер на ній не ставиться, на решті сторінок номер проставляється у верхньому правому куті;
- структурні частини курсової роботи, такі як зміст, вступ, висновки, список використаних джерел, додатки, не мають порядкового номеру, нумеруються лише розділи та підрозділи;

– заголовки структурних частин курсової роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами симетрично до тексту (вирівнювання по центру);

– заголовки розділів можна друкувати маленькими літерами (крім першої великої) симетрично до тексту (вирівнювання по центру);

– заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою;

– відстань між заголовком та текстом повинна дорівнювати 2 інтервалам;

– кожен структурну частину курсової роботи (вступ, розділ, висновки, список використаних джерел) слід починати з нової сторінки;

– абзацний відступ повинен бути однаковим впродовж усього тексту;

– не допускається розміщення назв розділів, підрозділів, а також пунктів і підпунктів в нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено тільки один рядок тексту;

– якщо в роботі є ілюстрації, їх позначають словом «Рисунок» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій у додатках. Номер ілюстрації має складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка, наприклад: «Рисунок 1.2» (другий рисунок першого розділу). Після номеру рисунку ставиться тире і з великої літери подається назва ілюстрації (наприклад, Рисунок 1.2 – Алгоритм визначення збитків від забруднення водних ресурсів);

– номер і назву рисунка розміщують симетрично під рисунком, вирівнюють «по центру» (див. приклад):

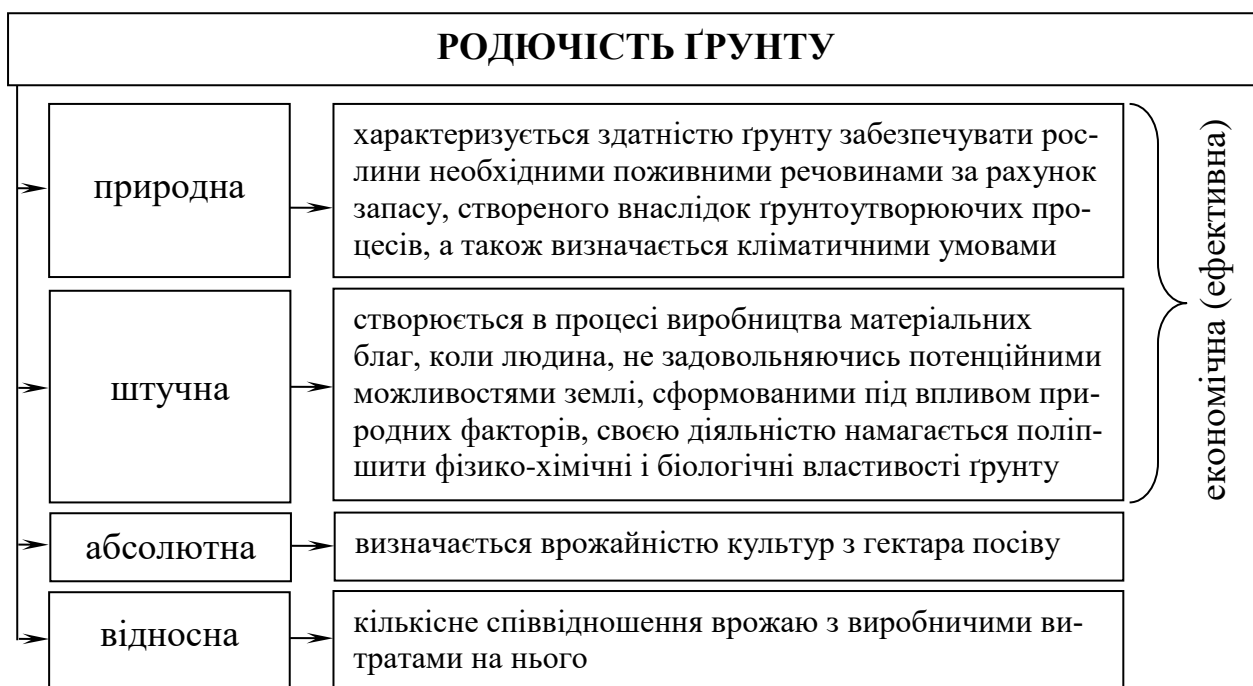

Рисунок 1.2 – Види родючості ґрунту

– кожна таблиця повинна мати назву і подвійний номер (номер розділу і

порядковий номер таблиці у даному розділі), які розміщують над таблицею і друкують, вирівнюючи по ширині сторінки без абзацу. Слово «Таблиця» та її назву починають з великої літери, між ними ставиться тире (наприклад, Таблиця 1.1 – Шкала еколого-господарського значення земель);

– таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті так, щоб її можна було читати без повороту роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою (див. приклад):

Таблиця 2.1 – Кількість населених пунктів, землі яких потребують оновлення нормативної грошової оцінки (станом на 1 липня 2021 р.) [13]

Область	Загальна кількість населених пунктів	Кількість населених пунктів, що потребує оновлення	Кількість населених пунктів, що потребує оновлення у % до загальної кількості
Вінницька	1504	970	64,5
Волинська	1087	741	68,2
Дніпропетровська	1501	1336	89
Донецька	1298	252	19,4
Житомирська	1668	556	33,3
Закарпатська	608	216	35,5
Запорізька	950	940	98,9
Ів.-Франківська	804	488	60,7
Київська	1182	235	19,9
Кіровоградська	1030	621	60,3
Луганська	926	416	44,9
Львівська	1928	427	22,1
Миколаївська	911	891	97,8
Одеська	1175	469	39,9
Полтавська	1841	1233	67
Рівненська	1026	33	3,2
Сумська	1490	814	54,6
Тернопільська	1058	793	75
Харківська	1751	1490	85
Херсонська	698	450	64,5
Хмельницька	1451	923	63,6
Черкаська	855	355	41,5
Чернівецька	417	216	51,8
Чернігівська	1510	631	41,8

– формули в роботі нумеруються в межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Номери формул пишуть біля правого краю сторінки на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу):

$$Ц_n = П_d \cdot Н_{рд} \cdot k_{m_1} \cdot k_{m_2} \cdot k_{m_3} \cdot k_{m_3} \cdot k_{ц_n} \cdot k_{m_{ц}} \cdot k_{н_i} \quad (3.1)$$

– всі символи і числові коефіцієнти у формулі мають бути розшифровані безпосередньо під формулою, як правило, у тій же послідовності, в якій вони подані у формулі. Перший рядок розшифровки починають словом «де» без абзацного відступу і двокрапки після нього, значення кожного нового символу і числового коефіцієнта пишуть з нового рядка:

де $П_d$ – площа земельної ділянки, м²;

$Н_{рд}$ – норматив капіталізованого рентного доходу за одиницю площі, грн./м²;

k_{m_1} – коефіцієнт, який враховує розташування територіальної громади в межах зони впливу великих міст;

k_{m_2} – коефіцієнт, який враховує курортно-рекреаційне значення населених пунктів;

k_{m_3} – коефіцієнт, який враховує розташування територіальної громади в межах зон радіаційного забруднення;

k_{m_3} – коефіцієнт, який характеризує зональні фактори місця розташування земельної ділянки;

$k_{ц_n}$ – коефіцієнт, який враховує цільове призначення земельної ділянки відповідно до відомостей Державного земельного кадастру;

$k_{m_{ц}}$ – коефіцієнт, який враховує особливості використання земельної ділянки в межах категорії земель за основним цільовим призначенням;

$k_{н_i}$ – добуток коефіцієнтів індексації нормативної грошової оцінки земель за період від затвердження нормативу капіталізованого рентного доходу до дати проведення оцінки;

– посилаючись у тексті на використані джерела, потрібно навести їх порядковий номер за списком літератури у квадратних дужках, а також сторінки використаного матеріалу, наприклад: [1, С. 123], де 1 – порядковий номер цитованого джерела у списку літератури, С. 123 – номер сторінки, на якій розміщено цитату;

– список використаних джерел (не менше 30 опрацьованих джерел) подається в кінці всього тексту, після висновків. Він повинен містити всі джерела, використані при написанні роботи. Джерела розташовуються за абеткою або по мірі їх задування в тексті. Спочатку подаються джерела кирилицею, потім – латиницею. Використання цитат з наукової та навчальної літератури без посилань на джерело суворо заборонено і може стати підставою для недопущення курсової роботи до захисту. Оформлення списку використаних джерел повинно відповідати вимогам МОН України до бібліографічного опису – ДСТУ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» (<https://tinyurl.com/y7w6yf8p>);

– додатки оформлюють як продовження курсової роботи, при цьому вони повинні мати наскрізну нумерацію сторінок, загальну з документом. Всі додатки мають бути перераховані у змісті, а порядок їх розташування відповідати порядку появи посилань на них у тексті;

- кожен додаток (якщо їх кілька) починають з нової сторінки;
- додаток повинен мати заголовок, надрукований вгорі малими літерами (крім першої великої) симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої повинно бути надруковано слово «Додаток _____» і велика літера, що його позначає. Додатки слід позначати послідовно літерами української абетки, за винятком літер “т, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Б” наприклад: додаток А, додаток Б і т.д. Один додаток позначається як додаток А;
- за необхідності текст додатків може поділятися на розділи, підрозділи, пункти і підпункти, які слід нумерувати в межах кожного додатку. У такому випадку перед кожним номером ставлять позначення додатку (літеру) і крапку (див. додаток Г, рис. Г.1);
- ілюстрації, таблиці, формули та рівняння, що є у тексті додатку, слід нумерувати в межах кожного додатку, наприклад: рисунок Б.3 – третій рисунок додатку Б; таблиця А.2 – друга таблиця додатку А; формула (А.1) – перша формула додатку А. Якщо у додатку одна ілюстрація, одна таблиця, одна формула чи одне рівняння, їх також нумерують, наприклад: рисунок А.1, таблиця А.1, формула (В.1).

2.3 Вимоги до рівня унікальності курсової роботи

Політика дотримання академічної доброчесності в Університеті ґрунтується на «Кодексі академічної доброчесності НУ «Чернігівська політехніка» (<https://bit.ly/3GYvtgw>). Згідно цієї політики всі види курсових робіт здобувачів вищої освіти Університету першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти підлягають перевірці на плагіат.

Перевірка на плагіат курсових робіт здобувачів здійснюється:

- самим автором та керівником курсової роботи на всіх етапах її підготовки;
- Інформаційним центром запобігання та виявлення плагіату (ІЦЗВП);
- комісією з питань академічної доброчесності Університету в разі подання апеляційної скарги автором на результати попередньої контрольної перевірки.

Автор та керівник курсової роботи в процесі її підготовки можуть використовувати будь-які програмо-технічні засоби для визначення відсотку унікальності тексту або плагіату в роботі. Рекомендуються до використання програми, які знаходяться у відкритому доступі в мережі Інтернет або програмні засоби ІЦЗВП.

Допустимий рівень унікальності тексту, а також строки і порядок подання робіт на кафедру та до екзаменаційних комісій затверджуються засіданням кафедри і конкретизуються у завданні на виконання курсової роботи з урахуванням вимог «Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт та індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на плагіат в НУ «Чернігівська політехніка» (<https://tinyurl.com/3byz2tus>), інших затверджених в Університеті нормативних актів, чинного законодавства України та з урахуванням специфіки галузі знань.

При цьому встановлюється наступна шкала унікальності курсової роботи:

Таблиця 2.1 – Відсоток унікальності курсової роботи та рекомендації щодо захисту або (та)опублікування

Відсоток унікальності	Унікальність
100-70%	висока унікальність, робота допускається до захисту або (та) опублікування
69-51%	середня унікальність, робота потребує доопрацювання в частині коректності та повноти цитувань
50% і нижче	низька унікальність, робота потребує суттєвого доопрацювання та обов'язкової повторної перевірки на плагіат

За умови, якщо відсоток унікальності курсової роботи 50% і нижче, робота після повторної перевірки на плагіат не може бути оцінена членами комісії, на підставі її захисту здобувачем вищої освіти, на 90 і більше балів за 100-бальною шкалою відповідно до «Положення про порядок створення та організацію роботи екзаменаційних комісій для атестації здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка».

За порушення академічної доброчесності здобувачі вищої освіти несуть академічну відповідальність, передбачену «Порядком проведення перевірки кваліфікаційних робіт та індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на плагіат в НУ «Чернігівська політехніка». Зокрема, у разі порушення академічної доброчесності здобувачі вищої освіти можуть бути притягнуті до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження підсумкового оцінювання;
- повторне вивчення відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування з Університету;
- позбавлення академічної стипендії.

3 ПОРЯДОК ЗАХИСТУ ТА ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Після перевірки курсової роботи, в тому числі і на плагіат, робота допускається до захисту.

Захист курсової роботи проводиться перед комісією у складі не менше двох викладачів кафедри за участю керівника курсової роботи. Дата захисту передбачається графіком підсумкового семестрового контролю.

Захист курсової роботи включає в себе короткий виступ здобувача з презентацією, його відповіді на запитання членів комісії. У виступі магістранта мають бути відображені актуальність теми, завдання курсової роботи, її основні результати та демонстрація практичної цінності проведеного дослідження.

Магістрант повинен продемонструвати вміння відповідати на питання з предметної області курсової роботи, вести наукову дискусію.

Після закінчення процедури захисту комісія ухвалює рішення щодо підсумкової сумарної оцінки за курсову роботу. В процесі визначення оцінки враховується якість поданої роботи, рівень її унікальності та рівень захисту. Результати в той же день оголошуються здобувачам вищої освіти.

До змістовних аспектів роботи магістранта, що оцінюються, належать:

- актуальність обраної теми дослідження;
- спрямованість роботи на розробку реальних практичних рекомендацій;
- відповідність логічної побудови роботи поставленим цілям і завданням;
- широта й адекватність методологічного та діагностичного апарату;
- наявність альтернативних підходів до вирішення визначених проблем;
- рівень обґрунтування запропонованих рішень;
- ступінь самостійності проведення дослідження;
- рівень викладення роботи та її загальне оформлення.

Якість захисту курсової роботи магістранта визначається:

- вмінням стисло, послідовно й чітко викласти сутність та результати дослідження;
- здатністю аргументовано захищати свої пропозиції, думки, погляди;
- повнотою відповідей на поставлені питання;
- загальним рівнем підготовки здобувача;
- володінням культурою презентації.

Основні **умови одержання** оцінки такі.

Відмінно: курсова робота є бездоганною, містить елементи новизни, має практичне значення, доповідь логічна і коротка, проголошена вільно, з досконалим знанням об'єкту дослідження, відповіді на запитання правильні, стислі, відсоток унікальності роботи – не нижче 75%.

Добре: тему курсової роботи розкрито, але в роботі мають місце окремі недоліки непринципового характеру: в теоретичній частині поверхово зроблений аналіз літературних джерел, елементи новизни чітко не подані, недостатньо використані інформаційні матеріали стосовно об'єкта дослідження тощо. Мають місце окремі зауваження до змісту роботи, проте доповідь логічна, проголошена

вільно, відповіді на запитання в основному правильні, оформлення роботи в межах вимог, відсоток унікальності роботи – не нижче 65%.

Задовільно: тема курсової роботи в основному розкрита, але мають місце недоліки змістовного характеру: нечітко сформульована мета роботи, теоретичний розділ має виражений компілятивний характер, наукова полеміка відсутня, в аналітичній частині є надлишок елементів описовості, добір інформаційних матеріалів (таблиці, графіки, схеми) не завжди обґрунтований, заходи і пропозиції, що містяться в третьому розділі, обґрунтовані непереконливо. Доповідь прочитана за текстом, не всі відповіді на запитання правильні або повні. Є зауваження щодо оформлення курсової роботи. Рівень унікальності роботи – не нижче 51%.

Незадовільно: нечітко сформульована мета курсової роботи, розділи погано пов'язані між собою, відсутній критичний огляд сучасних літературних джерел. Аналіз виконаний поверхово, переважає описовість на шкоду системності і глибини. Пропоновані заходи випадкові, з аналізу не випливають, економічне обґрунтування неповне. Оформлення роботи далеке від зразкового. Доповідь нелогічна і не розкриває змісту роботи. Відповіді на запитання неправильні, неточні або неповні. Рівень унікальності роботи – нижче 50%.

Курсова робота, яка під час захисту одержала незадовільну оцінку, має бути перероблена або виконана заново. Допускається вибір іншої теми дослідження. До повторного захисту курсова робота може бути подана не пізніше ліквідаційної сесії поточного семестру.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Екологічна економіка / Л.Г. Мельник. – Суми: Університетська книга, 2023. – 346 с.
2. Економіка довкілля і природних ресурсів: навчальний посібник / за заг. ред. П.Т. Бубенка; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 280 с.
3. Економіка природних ресурсів: навчальний посібник / Л.Г. Мельник, І.М. Сотник, О.Ю. Чигирин. – Суми: Університетська книга, 2023. – 348 с.
4. Економіка природокористування: Тематичний довідник. – 2-ге вид., стереотипне / С.М. Рогач, Т.А. Гуцул, Н.М. Суліма. – К.: «ЦП КОМПРИНТ», 2018. – 253 с.
5. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника та к.е.н., проф. М.К. Шапочки. – Суми: Університетська книга, 2023. – 759 с.
6. David A. Anderson. Environmental Economics and Natural Resource Management. Fifth edition, 2019 by Routledge. – 446 p.
7. Офіційний сайт Євростату URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/>
8. United States Environmental Protection Agency. URL: <https://www.epa.gov/environmental-economics>

Додаток А

Орієнтовний перелік тем курсових робіт з дисципліни «Економіка довкілля і природних ресурсів»

1. Суть та структура Концепції сталого розвитку світу.
2. Інституційне розв'язання еколого-економічних проблем.
3. Основні причини втрати біорізноманіття. Збереження біологічного різноманіття в Україні.
4. Еколого-економічні проблеми урбанізованих територій.
5. Теорія оптимального використання відновлювальних і невідновлювальних ресурсів.
6. Еколого-економічна оцінка території.
7. Теорія економічного зростання з обмеженими ресурсами природного капіталу.
8. Поєднання природоохоронної і господарської діяльності та їх вплив на темпи економічного розвитку суспільства.
9. Проблема відходності виробництва й використання відходів у контексті переходу до екологічного розвитку.
10. Аналіз наукових підходів до економічної оцінки природних ресурсів і територій.
11. Обґрунтування ноосферної моделі в екологічній макроекономіці.
12. Критерії динамічної оптимізації відновлювальних і невідновлювальних ресурсів.
13. Кількісна характеристика галузевих аспектів забруднення вод.
14. “Екологічне місто майбутнього” – погляд фахівців.
15. Види та характеристика кадастрів природних ресурсів України.
16. Нетрадиційні джерела енергії. Біопідприємництво.
17. Ефективність ресурсозбереження в Україні.
18. Розвиток екологічного маркетингу та його принципи.
19. Мотиваційний механізм розвитку екологічно орієнтованої інноваційної діяльності.
20. Еколого-економічна оцінка небезпеки полігону побутових відходів для довкілля.
21. Інноваційні рішення і технології збирання твердих побутових відходів у населених пунктах.
22. Вплив антропогенного навантаження на екосистеми рекреаційних зон урбанізованих територій.
23. Еколого-економічна оцінка процесу рециклінгу металевих (полімерних, токсичних, органічних... – на вибір) відходів.
24. Оцінка впливу забруднення атмосферного повітря на здоров'я людини в урбанізованому середовищі.
25. Еколого-економічна оцінка перспектив вирощування та використання біоенергетичних культур в Україні.
26. Сучасні технології екологізації приватного будинку.

27. Еколого-економічна оцінка ефективності системи утилізації побутових відходів міста (на прикладі...).
28. Екологічні інновації в сучасній регіональній економіці України.
29. Вплив урбанізації на гідрологічний режим водних об'єктів.
30. Еколого-економічна оцінка рекреаційного потенціалу ... регіону.
31. Еколого-економічні аспекти відновлення і використання лісових ресурсів регіону.
32. Оцінка забруднення об'єктів довкілля в межах транспортних шляхів.
33. Економічна оцінка природних ресурсів в Україні: стан, проблеми та перспективи.
34. Аналіз і оцінка природно-ресурсного потенціалу ... регіону (області).
35. Вплив автотранспорту на стан довкілля.
36. Заходи щодо зниження впливу твердих побутових відходів на земельні ресурси на прикладі ...
37. Оцінка впливу на довкілля реконструкції автодоріг.
38. Оцінка впливу підприємства з виробництва ... на довкілля.
39. Оцінка екологічної ефективності господарської діяльності промислових підприємств.
40. Оцінка еколого-економічної ефективності заходів, спрямованих на пом'якшення наслідків змін клімату.

Додаток Б

Орієнтовна структура курсової роботи

Європейський досвід поводження з відходами та можливість його імплементації в Україні

Вступ

1 Теоретико-методичні засади поводження з відходами

1.1 Сутність, характеристика та класифікація відходів

1.2 Система управління та поводження з відходами: зміст, основні принципи, правова та регуляторна структура

1.3 Особливості європейської моделі управління відходами

2. Аналіз поводження з відходами: вітчизняний та європейський досвід

2.1 Аналіз структури утворення та накопичення відходів в Україні

2.2 Поводження з відходами та їх використання як вторинної сировини

2.3 Аналіз системи управління та поводження з відходами в Європі

3 Шляхи удосконалення системи управління та поводження з відходами в Україні: імплементація європейського досвіду

3.1 Концепція впровадження сучасної системи поводження з відходами в Україні

3.2 Удосконалення системи державного регулювання поводження з відходами в Україні

3.3 Механізм залучення регіонів України до процесу удосконалення системи управління відходами

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

Додаток В

Приклад оформлення титульної сторінки курсової роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Навчально-науковий інститут економіки
Кафедра економіки, обліку і оподаткування

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Економіка довкілля і природних ресурсів»
на тему: «Європейський досвід поводження з відходами та можливість його
імплементациї в Україні»

Виконав
магістрант гр. МЕД-223

_____

(підпис)

Юрченко М.В.

Керівник
к.е.н., доц.

_____

(підпис)

Петренко К.В.

Чернігів 2023